

создавшего роман о непрерывности духовной связи настоящего и прошлого и тем самым доказавшего, что «рукописи не горят» [4].

Заключение. В двадцать девятой главе романа «Судьба Мастера и Маргариты определена» Воланд, «дух зла и повелитель теней», обращается с вопросом к Левию Матвею: «*Не будешь ли ты так добр подумывать над вопросом: что бы делало твое добро, если бы не существовало зла, и как бы выглядела земля, если бы с нее исчезли тени?*» [2, с. 632]. Из данного рассуждения следует, что проблема добра и зла в жизни человеческого общества является глубоко философской и вечной. Интерес же к ней подтверждает истину: жизнь не стоит на месте. И каждое новое поколение людей будет предлагать свое решение данной проблемы.

Список цитируемых источников

1. Лермонтов, М. Ю. Сочинения в двух томах / М. Ю. Лермонтов ; сост. и комм. И. С. Чистовой ; вступ. ст. И. Л. Андроникова. — М. : Правда, 1988. — Т. 1. — 720 с.
2. Булгаков, М. Белая гвардия. Мастер и Маргарита : романы / М. Булгаков ; предисл. В. И. Сахарова. — Минск : Маст. літ., 1988. — 670 с.
3. Сулова, Н. В. Русская литература в схемах и таблицах. 11 класс / Н. В. Сулова, Т. Н. Усольцева. — Мозырь : Белый Ветер, 2003. — 52 с.
4. Нефагина, Г. Л. Русская литература : полн. курс подгот. к тестированию и экзамену / Г. Л. Нефагина. — 3-е изд., доп. и перераб. — Минск : ТетраСистемс, 2004. — С. 291—193.

УДК 808.26-541.2

І. У. Патапчук, С. Ф. Бут-Гусаім

Установа адукацыі «Брэсцкі дзяржаўны ўніверсітэт імя А. С. Пушкіна», Брэст

ПАЭТОНІМЫ Ў КАНТЭКСЦЕ ПСІХАЛАГІЧНАЙ ПРОЗЫ ГЕНЬРХА ДАЛІДОВІЧА І ЗІНАІДЫ ДУДЗЮК

Уводзіны. Другая палова XX — пачатак XXI ст. характарызуецца станаўленнем анрапацэнтрызму як прыярытэтнага напрамку ў навуковых даследаваннях, павышэннем увагі да вывучэння чалавечай асобы. Інтэнсіўна развіваюцца анамастычныя даследаванні, таму што імёны ўласныя ўтрымліваюць у сваім значэнні самую разнастайную лінгвістычную і экстралінгвістычную інфармацыю пра чалавека і навакольны свет. Аналіз онімаў мастацкага тэксту — гэта асаблівы від лінгвістычнага даследавання, у ходзе якога выяўляецца мастацка-эстэтычны патэнцыял паэтонімаў, актуалізуюцца успрынятыя чытачамі асацыятыўныя сувязі, раскрываецца роля ўласных імён розных разрадаў у рэалізацыі ідэйна-тэматычнага зместу твора. Мэта прадстаўленага даследавання — выявіць спецыфіку ўжывання антрапонімаў у псіхалагічнай прозе Зінаіды Дудзюк і Геньрха Далідовіча. Пастаўленая мэта прадугледжвае вырашэнне наступных задач: 1) вылучыць антрапонімы (асабовыя імёны, мянушкі, прозвішчы) з прозы сучасных беларускіх аўтараў; 2) разгледзець структуру, семантыку, функцыянальныя асаблівасці, канататыўны патэнцыял антрапонімаў; 3) паказаць спецыфіку функцыянавання паэтонімаў у псіхалагічнай прозе.

Асноўная частка. Таямніца найвышэйшага пачуцця, непадуладнага ні чалавечай волі, ні навуковаму пазнанню, складанасць людскіх узаемінаў сталі прадметам мастацкага аналізу ў творах Зінаіды Дудзюк: апавесці «Закон захавання кахання» і апавяданні «Жалезная логіка»; зборніку Геньрха Далідовіча «Жар кахання». Перадаць тонкія нюансы пачуццяў, раскрыць хітраспляценні асаблівых адносінаў герояў дапамагае ўмелае ўжыванне асабовых імёнаў, прозвішчаў, мянушак персанажаў. Выкарыстанне імені здольнае перадаць і гарачае каханне, якое напаўняе жыццё глыбінёй і сэнсам, і халодную абьякаваць людзей, якія сталі чужымі спадарожнікамі на жыццёвым шляху. Імёны літаратурных персанажаў — неад’емны элемент формы мастацкага твора, складнік стылю пісьменнікаў, адзін са сродкаў, якія ствараюць мастацкі вобраз. Разгляд паэтонімаў з’яўляецца важнай часткай аналізу як створаных аўтарамі вобразаў, так і ідэйнага зместу твораў у цэлым.

Шматлікія формы антрапонімаў, ужытыя ў кантэксце псіхалагічнай прозы Геньрха Далідовіча і Зінаіды Дудзюк, перадаюць тонкія нюансы чалавечых узаемаадносін. У творах беларускіх аўтараў выкарыстаны эмацыйныя варыянты асабовых імён герояў. Такія формы выражаюць ласку і пяшчоту да дзяцей, цёплыню сяброўскіх адносін, удзячнасць за дапамогу: «*Дзякую, Эмачка, буду я ў сваім Бабруйску перачытваць ды цябе згадаць*» [1, с. 61]; «*Усё добра. Нарадзіла дачушку, назвала Хрысцінкай*» [1, с. 73]; «*Разумею, Агнешка, на такім ложку ўсялякі аптыміст засумуе*» [1, с. 75]. Максімальна насычаны любоўю і пяшчотай скарачаныя і памяншальна-ласкальныя формы імёнаў каханых, дарагіх, родных людзей: «*А гэта я, Сенья... Вось цяпер я ажно ўздрыгнуў — якраз ад гэтага пяшчотнага “Сенья”: іменна так, ласкава, некалькі гадоў таму пачала называць мяне адна дарагая мне жанчына*» [2, с. 65]; «*“Вася просіць, каб ты зайшла ўвечар з Юляю...”* —

устрапянулася Рая, часта-часта заміргала і, здаецца, моцна закусіла ніжнюю губу. У Жэні зноў зашчымеў даўні, глыбокі, крыўдны і горкі боль — цяпер ужо ад гэтага Раінага ласкавага “Вася”. Як той ні цяжка было апошнія гады, хоць і траціла без пары маладосць, усё роўна кахае некалі рослага, прыгожжага, а цяпер вельмі хворага Васіля» [2, с. 102]. У свядомасці закаханых праяўляецца імкненне напоўніць найдаражэйшае імя пэўным зместам, увесці онім у сферу асацыятыўных адносінаў. Так, герой апавядання Г. Далідовіча «**Ніка**» Максім асацыюе імя любімай жанчыны з найменнем багіні перамогі. Шчырае, моцнае, чыстае пачуццё абудзіла ў расчараванага ў каштоўнасцях сям’і, сяброўства, мастацтва чалавека прагу да жыцця, да творчасці, прынесла прызнанне, поспех: «**Вы ж — багіня Ніка. Багіня перамогі. Так, багіня жыцця, любнасці**» [2, с. 103].

Адлюстроўваючы этыкетныя нормы, іменны герой у ужываюцца ў поўнай форме ў спалучэнні з іменем па бацьку, што з’яўляецца паказчыкам павагі да чалавека: «**Заходзьце, заходзьце, Эмілія Міхайлаўна, — запрасіла загадчыца**» [1, с. 71]. У шэрагу твораў Г. Далідовіча («Аглая», «Юля», «Міхаіл Апанасавіч і Каця», «Асення лета») малююцца карціны школьнага жыцця, ствараюцца вобразы настаўнікаў. У звароце да выкладчыкаў паслядоўна ўжываецца формула «імя + імя па бацьку» (**Міхаіл Апанасавіч, Алесь Іванавіч, Мая Сцяпанавіч, Алесь Трахімавіч, Іван Сямёнавіч, Вольга Пятроўна, Станіслаў Браніслававіч**). Так, у апавяданні «Аглая» расказваецца аб тым, як беларускі вучоны, трапляючы ў ссылку, становіцца настаўнікам мовы і літаратуры і заваёўвае аўтарытэт выскоўцаў, што пачынае праяўляцца ў форме звароту да яго: «**Даволі хутка я набыў у пасёлку добрую рэпутацыю, да мяне звярталіся толькі па імені па бацьку**» [2, с. 100]. Галоўныя героі апавядання З. Дудзюк «Жалезная логіка» — жонка і муж, у жыццё якога ўрываецца каханне. Жонка — вопытная настаўніца, ужо пенянерка, называецца поўным іменем у спалучэнні з іменем па бацьку — **Марыя Іванаўна**. Гэтая форма імені ўжываецца і ў апісанні сямейнага жыцця і стасункаў мужа і жонкі: «**Ягоня жонка тупала па школьных калідорах, быццам забівала сваіх драўляную падлогу. Так, ён на той час быў ужо жанаты, меў двух сыноў, ціхамірна жыў са сваёй Марыяй Андрэеўнай**» [3, с. 92]. Толькі аднойчы муж называе жонку больш цёпла — скарачэнным іменем **Маша**. Што да жонкі, то яна звяртаецца да пастарэлага мужа паблажліва-цёпла — **Яўгенчык**: «**Стаміўся, Яўгенчык? — спытала яна спачувальна. — Паспі, нам яшчэ доўга ехаць**» [3, с. 96]. Такі зварот — паказчык таго, што жонка ўспрымае мужа як вялікае дзіця, сваю вечную ўласнасць, што трэба апякаць і аберагаць ад небяспечнага ўплыву жанчыны, якую мужчына пакахаў. Што да любімай жанчыны Яўгена Мікалаевіча, то яе мужчына згадвае толькі па імені: «**Каб не Ларыса, мусіць, ніколі і не даведаўся б, што такое сапраўднае каханне, як бярэ яно ў палон, запаўняе душу і думкі. І нічога табе на свеце не трэба, толькі б быць побач з каханай жанчынай. А калі гэта немагчыма, дык і жыццё без патрэбы. Ён, настаўнік матэматыкі, з жалезнаю мужчынскаю логікаю да гэтага часу не мог зразумець, чаму так недасканала ўладкаваны свет, што чалавек, як сляпы, блукае па жыццёвых шляхах і да канца мо і не зразумее, у чым ягоня асноўная памылка, у чым ішчасце, а ў чым нядоля**» [3, с. 92]; «**Усю ноч ён рашаў задачу з мноствам невядомых: як яму жыць далей без Ларысы, бачыць настаўніцкую і той стол, за якім яна звычайна сядзела, хадзіць па калідорах, дзе хадзіла яна, працаваць у класах, дзе яна праводзіла заняткі? Адрозна не знаходзіў, адчуваў адно, што ён не хоча больш ісці ў школу, што не ў стане займацца з вучнямі, што ён наогул не здатны жыць**» [3, с. 93]. Жонка, якая бачыла, што праз прыгажуню-калегу губляе мужа, выражае пагардлівыя адносіны да шчаслівай суперніцы праз фамільярную форму яе імені: «**Дык гэта ты з-за Ларыскі галаву згубіў? Заўважала я, што ўсе нашы настаўнікі ажно аблізваліся, калі на яе глядзелі**» [3, с. 94].

Адсутнасць уласнага імені з’яўляецца важным штрыхом у характарыстыцы асабістых узаемаадносінаў герояў. Ксеня Адамаўна і Васіль Данілавіч (персанажы апавядання Генрыха Далідовіча «Ксеня») адчуваюць сябе нешчаслівымі ў сямейным жыцці. Пасведчаннем аддалення Ксені і Васіля ад членаў сям’і, якія сталі для герояў чужымі людзьмі, з’яўляецца тое, што персанажы ніколі не згадваюць іменны сваіх мужа і жонкі. У дачыненні да іх ужываюцца паказчыкі аб’ектывуючага адчужэння — займеннікі трэцяй асобы **ён** і **яна**. Так, Ксеня гаворыць: «**Ён, дырэктар маторнага завода, уладны і жорсткі, але гулон. Зусім хутка адумалася, убачыўшы, што цяжка жыць з ім без кахання. Без кахання нарадзіла дачку, сына. А калі ўведала, што ён завёў сабе цыпу, зусім адварнулася**» [2, с. 120]. А Васіль, згадваючы жонку, адзначае: «**Яна гаспадарлівая. Я ўсё болей і болей пачаў адчуваць, што яна ідзе наперадзе мяне ў жыццёвай развазе і ў разліку — нібы маці перад сынам**» [2, с. 120].

Этымалагічная семантыка антрапонімаў часам дазваляе адкрыць цікавыя грані вобразаў герояў. Імя каханага галоўнай гераіні аповесці Зінаіды Дудзюк **Касьян** паходзіць з лацінскай мовы і азначае ‘пусты’ [4, с. 69]. Семантыка імені перагукваецца з характарам і паводзінамі мужчыны — легкадумнага і бездаказнага шукальніка любоўных прыгод, каханне да якога не прыносіць шчасця адданай жанчыне, спусташае душу і вядзе да самоты.

Важным сродкам характарыстыкі персанажаў з’яўляюцца **гаваркія прозвішчы**. Так, звесткі пра род заняткаў музыканта і ягоных продкаў нясе прозвішча **Цымбалевіч**: «**Усе мае дзяды і прадзедаы займаліся тым, што рабілі цымбалы, гуслі, скрыпкі ды гралі на гэтых інструментах на вяселлях. Адсюль і прозвішча пайшло. А я выбраў гітару як найбольш папулярны інструмент. Але ёсць у мяне задума сабраць аўтэнтчны аркестр з традыцыйнай дудой, барабанам з бразготкамі, скрыпкаю ды цымбаламі. Як грывнем разам, дык увесь свет заскача**» [1, с. 30].

Сведчаннем паходжання сям’і галоўнай гераіні твора З. Дудзюк з’яўляецца гаваркое прозвішча **Ліцвінка**: «**У мяне цудоўнае прозвішча, якое паказвае на прыналежнасць маіх продкаў да Вялікага Княства Літоўскага**» [1, с. 60]. Прозвішча-паэтонім указвае таксама на перакананні гераіні, якая хоча праз напісанне

кнігі аднавіць памяць пра славетных суайчыннікаў — ліцвінаў, якія праславілі Вялікае Княства Літоўскае за яго межамі: Ілью Капіевіча, Сімяона Полацкага, Канстанцыю Буйло, Льва Сапегу і інш.

Яркім вобразна-выяўленчым сродкам у кантэксце мастацкага твора становяцца **мянушкі-пазтонімы**. Так, у характарыстычным празванні **Лятавец** (яно належыць каханаму галоўнай гераіні апавесці З. Дудзюк) — звесткі пра знешняе падабенства прыгожага хлопца з надзвычайнымі зоркамі: «У іхняй сустрэчы было нешта містычнае. Яшчэ ў вясмянцацаў гадоў прысніўся ёй неверагодна прыгожы хлопец, з залацістымі валасамі і сінімі вачамі, быццам з тых міфічных **Лятаўцаў**, якія зоркамі спускаюцца на зямлю, ператвараюцца ў мужчын і жывуць між людзьмі, колькі здолеюць» [1, с. 30]. У празванні **Лятавец** — прадказанне лёсу спевака, які становіцца эстраднай **зоркай**. У мянушцы, якую закаханая дзяўчына дала хлопцу, нібы прадбачанне лёсу маладых людзей, якім наканавана растанне: «**Лятавец мой, Лятавец. Дзе ж ты лётаеши? Чаму ніколі не згадаеш пра мяне?**» [1, с. 37].

Заклучэнне. Позтонімы-найменні герояў твораў Зінаіды Дудзюк і Генрыха Далідовіча дапамагаюць выразіць сутнасць чалавечых характараў і перадаць тонкія нюансы людскіх узаемаадносін.

Спіс цытаваных крыніц

1. Дудзюк, З. Закон захавання кахання / З. Дудзюк // Польша. — 2014. — № 9. — С. 20 — 80.
2. Далідовіч, Г. Жар кахання / Г. Далідовіч. — Мінск : Маст. літ. — 299 с.
3. Дудзюк, З. Жалезная логіка / З. Дудзюк // Самотная зорка Венера : апавесці, апавяданні / уклад А. Лесавік. — Мінск : Маст. літ., 2012. — С. 89 — 97.
4. Русские имена в исторических лицах и народных праздниках, пословицах и приметах / сост. Н. И. Решетников. — М. : Наука, 2002. — 464 с.

УДК 81-11

М. В. Печкурова

*Федеральное государственное бюджетное образовательное учреждение высшего образования
«Смоленский государственный университет», Смоленск, Россия*

ДИФФАМАЦИЯ РОССИЙСКИХ СМИ

Введение. Данная работа посвящена изучению диффамации в СМИ, под которой подразумевается распространение несоответствующих действительности порочащих сведений, умаляющих честь, достоинство и деловую репутацию физических или юридических лиц, в печатных, цифровых, теле-, радиовещательных и других источниках массовой информации.

Актуальность заявленной темы обусловлена отсутствием в Российской Федерации конкретных законов, специализирующихся на юридической стороне диффамации в СМИ, т. е. на законодательном уровне вопрос диффамации в СМИ подробно не урегулирован, в отличие от ряда западных стран, в которых существуют правовые документы, специализирующиеся на диффамации в СМИ (например, Defamation Act, принятый в 1996 г. в Великобритании). Поэтому не имеющие строгого урегулирования диффамационные процессы в современных российских СМИ представляют научный и практический интерес для лингвистов, юристов и действующих журналистов.

Цель работы — исследовать особенности проявления диффамации в СМИ и судебного процесса по делам о защите чести, достоинства и деловой репутации физических и юридических лиц на основании анализа реальных лингвистических экспертиз.

В соответствии с указанной целью поставлены следующие задачи: дать определение диффамации в СМИ; изучить законодательную базу РФ, служащую основой для судопроизводства в делах о диффамации в СМИ (а также осмыслить внесенные поправки и комментарии); проанализировать тексты реальных лингвистических экспертиз; осуществить анализ статистических данных по делам о диффамации в СМИ. Методы исследования: сравнительно-сопоставительный метод, метод контекстуального анализа, описательный метод.

Объект нашего исследования — диффамационные процессы в СМИ. Предмет изучения — протоколы реальных лингвистических экспертиз и законодательные документы, регулирующие диффамационные процессы.

Теоретической основой исследования являются научные труды по лингвистической экспертизе текста А. Н. Баранова, закон о СМИ, Гражданский кодекс РФ, Уголовный кодекс РФ, постановление Пленума Верховного суда РФ (от 24.02.2005), Арбитражный процессуальный кодекс РФ, «Большой юридический словарь», «Современный толковый словарь русского языка». Также при написании данной